

Голас Рацзімы

№ 40 (1353) КАСТРЫЧНІК 1974 г. ВІДАННЕ БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВ'ЯЗЯХ З СУАЙЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ ГОД ВІДАННЯ 19-ТЫ ЦАНА 2 КАП.

АЎТАР ВЫНАХОДСТВА РАБОЧЫ

◆ ПЯЦЬ ВЫНАХОДСТВАЎ СЛЕСАРА ◆ КОЛЬКІ АДНАДУМЦАЎ У РАМУАЛЬДА ЖАЛТКА? ◆ З ГЭТАГА ПАЧЫНАЕЦЦА КАМУНІЗМ ◆ ЭФЕКТ — 323 МІЛЬЁНЫ ◆ НАВАТАРСТВА З ПУНКТУ ГЛЕДЖАННЯ САЦЫЯЛОГІІ ◆

Больш як два тыдні правялі ў беларускай сталіцы маскоўскія токары-наватары Мікалай АЛЯКСАНДРАЎ (у цэнтры) і Андрэй ЦЮЛЕНЕЎ (справа). Яны прывезлі сюды свае вытворчыя «сакрэты», каб падзяліцца імі з мінскімі калегамі. Перадача вопыту ідзе «з рук у рукі», проста ля станка, у адным з цэхаў Мінскага завода электрахаладзільнікаў.

Фота В. КАВАЛЕНКА.

Такія сітуацыі на вытворчасці здараюцца нярэдка: завод прыступіў да выпуску новага віду прадукцыі, які патрабуе змянення тэхналогіі, удасканалення аснасткі і абсталявання, наладзіць масавы выпуск якога прамысловасць яшчэ не паспела. І тады на нейкі час узнікаюць, як гавораць на прадпрыемствах, «вузкія» месцы.

На мінскім вытворча-тэхнічным аб'яднанні «Гарызонт», якое выпускае славуцкія трансмісійныя радыёпрыёмнікі «Акціян», такім месцам раней быў участак мантажу радыёэлементарна на пячатную плату. Карпатлівая і працаёмкая работа выконвалася ўручную. Ліквідаваць адставанне ўзяўся слесар-зборшчык цэха нестандартнага абсталявання Рамуальд Жалток. Ён сам распрацаваў, сканструяваў і вырабіў першыя ўзоры складанага аўтамата з праграмным кіраваннем, які ў пяць разоў павысіў прадукцыйнасць працы на аператыві. Дзяржаўны камітэт па

справах вынаходстваў і адкрыццяў Савета Міністраў СССР, куды было адпраўлена апісанне новага аўтамата, зарэгістраваў работу слесара як вынаходства і выдаў яму аўтарскае пасведчанне.

Рамуальд Жалток працуе на сваім заводзе восемнаццаць год. За гэты час ён самастойна сканструяваў і ўкараніў у вытворчасць звыш сарака станкоў-аўтаматаў. Пяць з іх прызнаны вынаходствамі і запатэнтаваны. За актыўную творчую дзейнасць рабочаму прысвоена ганаровае званне «Заслужаны рацыяналізатар Беларускай ССР», а дзяржава ўдасціла яму вышэйшай узнагароды — ордэна Леніна.

«Выключэнне, — можа падумаць чытач. — Рабочы і раптам аўтар вынаходства, конструктор складаных станкоў...» Але Рамуальд Жалток не выключэнне ў сваім калектыве. У аб'яднанні «Гарызонт» налічваецца сотні рацыяналізатараў і наватараў, якія разам з

асноўнымі абавязкамі па ўласнаму жаданню выконваюць складаную, часам даволі працаёмкую, работу па ўдасканаленню вытворчых працэсаў, мадэрнізацыі станкоў, перабудове тэхналогіі. Што прымушае людзей, якія не з'яўляюцца інжынерамі, праводзіць вечары за чарцяжамі, даведнікамі, адрываючы час ад адпачынку і сямейных спраў? Прага славы? Жаданне за кошт гэтага «прасунуцца» па службовай лесвіцы? Ці можа проста грашовая ўзнагарода?

Ні адну з гэтых прычын Рамуальд Жалток не лічыць за слугоўваючай увагі. Тое ж вам скажуць і яго таварышы, члены заводскага аддзялення Усеагульнага таварыства вынаходнікаў і рацыяналізатараў. Пагутарыўшы з гэтымі людзьмі, прыходзіць да вываду, што вышэй за ўсё яны ставяць інтарэсы агульнай справы, інтарэсы дзяржаўныя.

«Я не ўяўляю свайго жыцця

без актыўнай сувязі з вытворчасцю, — гаворыць Рамуальд Жалток. — Пад словам «актыўнай» я разумю перш за ўсё такія адносіны, калі ты адчуваеш асабістую адказнасць за лёс усенароднай справы. Калі ажывае зроблены маімі рукамі унікальны станок, я адчуваю радасць не толькі ад таго, што зрабіў нешта такое, чаго да мяне не змог зрабіць ніхто іншы. Я шчаслівы таму, што гэты станок, узмацніўшы на нейкім участку вытворчасць, будзе садейнічаць прагрэсу нашага грамадства».

Слухаючы гэтае прызнанне, міжволі ўспамінаеш словы У. І. Леніна, сказаныя ім на зары Савецкай улады: «Камунізм пачынаецца там, дзе паўляюцца самаадданыя, пераадолюючы цяжкую працу, клопаты *радавых рабочых* аб павелічэнні прадукцыйнасці працы, аб ахове кожнага пуда хлеба, вугалю, жалеза і іншых прадуктаў, якія дастаюцца не

працуючым асбіста і не іх «бліжнім», а «дальнім», г. зн. усяму грамадству ў цэлым, дзесяткам і сотням мільёнаў людзей...»

Сёння мы з горадсцю гаворым, што плён гэтага ўсенароднага клопату аб справе камунізму надзвычай багаты. Выпеставаныя партыяй камуністаў, парасткі вялікага пачыну сацыяльнай актыўнасці працоўных, на якія некалі першым звярнуў увагу Ленін, далі ў нашым жыцці багатыя ўсходы. Можна назваць дзесяткі сапраўды масавых форм удзелу радавых рабочых у вырашэнні важнейшых гаспадарчых задач. Віднае месца сярод іх займае рух вынаходнікаў, рацыяналізатараў і наватараў вытворчасці, які стаў надзвычай папулярны на савецкіх прадпрыемствах.

Толькі летась у працоўных калектывах нашай рэспублікі

[Заканчэнне на 2-й стар.]

БУДУЧЫНЯ МАЛЫХ ГАРАДОЎ

На пытанні журналіста Барыса ПАСТЭРНАКА адказвае старшыня Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў Беларускай ССР па справах будаўніцтва Уладзімір КАРОЛЬ.

— Для Беларусі характэрна перавага гарадоў з колькасцю насельніцтва да дзевяці тысяч чалавек. У нас створана схема развіцця гарадскіх і сельскіх паселішчаў да 2000 года. Адно з прынцыповых яе становішчаў — паскарэнне росту малых і сярэдніх гарадоў.

Усе рэкамендацыі па іх развіццю навукова абгрунтаваны, улічаны магчымасці росту кожнага населенага пункта: наяўнасць карысных выкапняў, водных рэсурсаў, блізкасць транспартных шляхоў, зялёных масіваў для стварэння зон адпачынку і г. д. Мы ўжо можам назваць 60 паселішчаў, якія маюць спрыяльныя ўмовы для паскарэння развіцця.

Сучасны горад пачынаецца з вытворчасці. Па рэкамендацыях горадабудаўнікоў Дзяржплан рэспублікі зацвердзіў схему размяшчэння 200 новых прамысловых аб'ектаў у гарадах і пасёлках Беларусі. Ад будаўніцтва раскіданых заводаў і фабрык мы перайшлі да іх групавага размяшчэння ў загарадзям намечаных, найбольш выгадных для эканомікі рэспублікі месцах. Ужо распрацаваны генеральныя планы 36 такіх буйных прамысловых цэнтраў.

Нядаўна, напрыклад, стаў горадам пасёлак Жодзіна. Сюды вынеслі адзін з цахаў Мінскага аўтамабільнага завода, і за некалькі гадоў было невялікае паселішча стала буйным цэнтрам аўтамабілебудавання. Цяпер у Жодзіна выпускаюцца сусветна вядомыя самазвалы для горназдабываючай прамысловасці. Завод, а разам з ім і горад хутка атрымаюць яшчэ адзін імпульс свайго далейшага развіцця — у Жодзіна будзе спецыялізаваны вузел аўтамабільнай прамысловасці.

Каля гарадка Касцюковічы, дзе жыве каля сямі тысяч чалавек, знойдзены значныя залежы марганца. Побач з кар'ерамі для здабычы гэтага каштоўнага будаўнічага матэрыяла будзе ўзведзены цэментавы завод. Тут жа вырастуць прадпрыемствы па выпуску жалезабетону, шыферу, будаўнічых канструкцый. На схеме развіцця гарадоў Касцюковічы памечаны лічбай 30 000 — настолькі вырасце колькасць жыхароў горада да 2000 года.

Хутка загавораць як аб буйным прамысловым цэн-

тры і аб Кобрыне. Навукова-даследчы інстытут «Белпрампраект» закончыў распрацоўку схемы Кобрынскага прамысловага вузла. На гэтым праекце ў эксперыментальным парадку будуць правяраны многія меркаванні вучоных аб развіцці малых гарадоў — змяненні ў сацыяльным саставе насельніцтва, занятасць жыхароў у прамысловасці і сельскай гаспадарцы, уплыў новых прадпрыемстваў на фарміраванне архітэктурнага аблічча.

— Кожны з тых 60 гарадоў, якім аддаецца перавага ў далейшым развіцці, — працягвае старшыня Дзяржбуда, — будзе мець зону свайго ўплыву, або так званую групавую сістэму рассялення. Радзус такіх зон — 30—40 кіламетраў. За паўгадзіны-гадзіну лубы жыхар навакольных вёсак можа на аўтобусе або ўласным аўтамабілем прыехаць у цэнтр раёна. У параўнальна недалёкай будучыні мы плануем мець 190—200 аўтамабіляў на кожную тысячу чалавек, так што працаваць на прадпрыемствах горада змогуць не толькі гараджане, але і насельніцтва ўсёй зоны. У цэнтры такога раёна прадугледжваецца стварыць комплекс культурных і бытавых паслуг, аднолькава даступных гарадскому і сельскаму жыхару: тэатр, бібліятэку, музычную школу, універмаг, атэльэ.

— Прапорцыі гарадскога і сельскага насельніцтва рэспублікі імкліва мяняюцца. Ці не выкліка паскораны рост малых гарадоў і развіццё ў іх прамысловасці заўчаснага адтоку рабочай сілы з сельскагаспадарчых раёнаў?

— Прагрэсіўнае развіццё сельскай гаспадаркі Беларусі само забяспечвае базу для развіцця малых гарадоў. Стварэнне аграрных вытворчых аб'яднанняў, будаўніцтва буйных чывёлагадоўчых комплексаў, такіх, напрыклад, як у Лошніцах, дзе адначасова адкормліваецца звыш 100 тысяч свіней ў год, канцэнтрацыя сельскагаспадарчай вытворчасці — усё гэта ў хуткім часе прывядзе да з'яўлення невялікіх гарадоў з «сельскагаспадарчым профілем». Па схеме намечана стварэнне больш як 80 такіх пунктаў.

На месцах сканцэнтравана прамысловых аб'ектаў мы арганізуем прафесійнае абучэнне людзей. «Цэхам нумар адзін» кожнага буйнога будземага прадпрыемства становяцца прафесійна-тэхнічныя вучылішчы, пасля заканчэння якіх, разам з пасведчаннем аб набыцці спецыяльнасці, юнаку або дзяў-

чыне ўручаецца атэстат аб сярэдняй адукацыі. Вось прыклад. Завод аўтаматycznych ліній у Баранавічах яшчэ толькі будзе, але ўжо год назад уключаны 60 станкоў, перададзеных заводам свайму вучэбнаму цэху. Штогод тут будзе рыхтавацца звыш двухсот рабочых высокай кваліфікацыі.

У перспектыве кожная раённая група рассялення будзе ў стане забяспечыць працоўнымі рэсурсамі свой прамысловы вузел, а сістэма такіх раённых груп — буйны горад, у зоне ўплыву якога гэта сістэма знаходзіцца. Усяго на тэрыторыі рэспублікі выдзелена восем мікраённых прамысловых рэгіёнаў. Шырокімі кольцамі змыкаюцца яны вакол Мінска, Брэста, Магілёва, Гродна, Пінска і Мазыра. Лёс двух апошніх гарадоў у пэўнай меры адлюстроўвае становішча нашага горадабудаўніцтва. Нядаўна яшчэ яны былі звычайнымі правінцыяльнымі гарадкамі беларускага Палесся, а сёння становяцца прамысловымі цэнтрамі агульнасаюзнага значэння. Завод вузлоў для аўтаматycznych ліній і буйнейшы ў Еўропе камбінат верхняга трыкатажу ў Пінску, нафтаперапрацоўчы завод у Мазыры — чарговыя этапы ў развіцці індустрыяльнага Палесся.

— Разам з ростам гарадоў фарміруецца і новае архітэктурнае іх аблічча. Якое яно будзе?

— Інстытутам горадабудаўніцтва ўжо распрацаваны шэраг генеральных планаў аж да 2000 года. Кожны горад будзе мець сваю непаўторнасць. Прадугледжаны прасторныя набярэжныя і лодачныя станцыі ў прыдняпроўскім Рагачове, сучасныя пансіянаты і дамы адпачынку ў курортным Браславе. Аблічча горада Горкі Мар'ілёўскай вобласці будзе вызначаць вучэбныя і жылыя карпусы Беларускай сельскагаспадарчай акадэміі.

Уважліва аднесліся архітэктары і да помнікаў старадаўнасці. Цэнтр тысячагадовага Заслаўя атрымае цікавае архітэктурнае вырашэнне. Усе яго гістарычныя месцы і славутасці будуць аб'яднаны пешаходным кольцам для турыстаў. Горад знаходзіцца ў зоне адпачынку сталіцы рэспублікі, на беразе штучнага вадасховішча, таму ў праекце прадугледжаны гасцініца, кемпінг, пансіянаты, гаражы.

Клапоціцца архітэктары і аб захаванні навакольнага асяроддзя, выдатнага прыроднага ландшафту Беларусі з яго запаведнымі пушчамі, дзе селяцца зубры, казулі, бабры.

Аўтобус праехаў міма ўказальніка: «Да забой брыгады Янчэўскага 2 кіламетры 800 метраў». Указальнік зусім новенькі. Гэта і зразумела — за месяц брыгада Янчэўскага «ўгрызаецца» ў пароду амаль на пяць кіламетраў і ўказальнік даводзіцца мяняць кожны тыдзень. Яшчэ некалькі мінут, і машына спыніцца.

— Тут недалёка, метраў трыста, — растлумачыў Рыгор Багонья.

Салёны пыл пашчывае шчокі. Мы падыйшлі да самага камбайна і... замерлі ў здзіўленні. Каля камбайна, які павольна прасоўваўся наперад, нікога не было. Ён працаваў сам!

ДВАЦЦАЦЬ СЁМЫ ў СЕСАЮЗНЫ РЭКОРД

— Самае цяжкае было пераадолець псіхалагічны бар'ер, — расказвае брыгадзір забойшчыкаў Станіслаў Янчэўскі, які працуе ў шахце дваццаць гадоў. — Як гэта асмеліцца пакінуць камбайн адзін на адзін з пародай? Занадта моцная прывычка.

Сутнасць салігорскага новаўвядзення ў тым, што інжынерамі камбіната, разам з вучонымі Ленінграда і Мінска, распрацаван цэлы комплекс аўтаматыкі, які дае магчымасць рабіць праходку, пагрузку і выгрузку руды ў самаходны вагон, кантраляваць рэжым работы камбайна без дапамогі чалавека.

Вяртаючыся назад па цёмнаму калідору, мы ўбачылі тоненькі вогненна-чырвоны прамень, які пранізваў цемру. Напрамак праходкі задаваў камбайну прамень лазера — яшчэ адно прымяненне чароўнага адкрыцця фізікаў дваццатага стагоддзя.

У гэты дзень — апошні дзень жніўня 1974 года — брыгада Станіслава Янчэўскага ўстанавіла новы ўсесаюзны рэкорд выпрацоўкі. За месяц на кожнага чалавека было выдадзена нагара па сем тысяч тон руды. Пры норме менш чым паўтары тысячы.

Гэта быў дваццаць сёмы ўсесаюзны рэкорд, устаноўлены салігорскімі шахцёрамі. Ён цалкам характэрны для камбіната, дзе ў аснове кожнага рэкорда не толькі самаадданая, але і творчая праца людзей, заснаваная на выкарыстанні машын і прыбораў. Таму ўчарашні рэкорд тут становіцца нормай для ўсіх.

Кожны цэнтнер калійных угнаенняў дае прыбытак ва ўраджай: збожжа — 3—4 цэнтнеры з гектара, бульбы — 20—45 цэнтнераў, цукровых буракоў — да 30 цэнтнераў. Так што шахта і калгасныя землі як бы два паверхі аднаго поля. І тут і там ідзе барацьба за вялікі ўраджай, за хлеб.

Сёлета салігорскія калійшчыкі атрымаюць 7 мільёнаў 730 тысяч тон угнаенняў. І яшчэ 85 тысяч тон звыш плана.

САМЫ СОНЕЧНЫ ГОРАД

Пакуль шахцёры штурмавалі падземныя глыбіні, прабіваліся да іх незлічоных багаццяў, наверх кіпела будоўля, узводзіліся фабрыкі, пракладваліся чыгункі. Рос і новы горад Салігорск. Сёння ў ім амаль шэсцьдзесят тысяч жыхароў.

Разам са сваім раўнеснікам горадам Наваполацкам Салігорск трымае рэкорд краіны па маладосці — сярэдні ўзрост яго жыхароў — дваццаць сем гадоў.

— Прырода нібы спецыяльна вырашыла ўзнагародзіць шахцёраў за іх працу пад зямлёй, — расказвае старшыня Салігорскага гарсавета, старажыл і адзін з першых будаўнікоў горада Мікалай Яфімчык. — Па статыстыцы сонечных дзён у нас столькі ж, колькі і ў Крыме. Так што ў Беларусі Салігорск, бадай, самы сонечны горад. У нас і самая вялікая колькасць вяселляў, і самая высокая нараджальнасць — 20 чалавек на кожную тысячу насельніцтва.

У горадзе няма ўскраін і ніводнай драўлянай пабудовы — усюды новыя светлыя добраўпарадкаваныя дамы. Выдатны Палац культуры шахцёраў, клуб будаўнікоў, кінатэатр. Кожны трыццаць жыхар Салігорска вучыцца. Тут працую горна-хімічны тэхнікум, два прафесійна-тэхнічныя вучылішчы, сем агульнаадукацыйных школ і дзве сярэднія школы рабочай моладзі.

У горадзе шмат спартсменаў — больш дзевяці тысяч. І цяжка назваць такі від спорту, які б не быў тут у пашане. А хутка з'явіцца ў Салігорску і свае яхтсманы — па роўнядзі нядаўна створанага Салігорскага мора, якое стала любімым месцам адпачынку шахцёраў і іх сем'яў, пабягуць белыя ветразі.

Такі сённяшні дзень горада беларускіх шахцёраў. Побач з працуючымі калійнымі гігантамі, размешчанымі за дзевяць кіламетраў ад горада, узводзіцца чацвёртае прадпрыемства, якое будзе даваць краіне яшчэ 5,5 мільёнаў тон угнаенняў у год. Першая чарга чацвёртай фабрыкі ўраджлівасці ўступіць у строй у 1978 годзе, да 1980 года сумарная магутнасць калійных камбінатаў дасягне амаль 13 мільёнаў тон. А сам Салігорск да гэтага часу стане дзевяці- і дваццаціпавярховым горадам з насельніцтвам 80 тысяч чалавек.

М. ДЗМІТРЫЕЎ.

прымер, Венгрыя за счет импорта, поступающего по системе «Мир», покрывает почти четверть своей потребности в электроэнергии. Это значительно выгоднее, нежели загружать транспорт и строить электростанции, работающие на привозном сырье.

Однако сумма эффектов этим не исчерпывается. Значительный взаимный выигрыш достигается благодаря возможности существенно уменьшить объем резервных энергомощностей, которые необходимо поддерживать в каждой стране на случай перегрузки или аварии в национальной энергосистеме. Если до создания международной энергосистемы европейские страны — члены СЭВ вынуждены были держать в бездействии около 10 процентов мощностей для страховки, сейчас размеры резервной мощности уменьшены до 3 процентов.

Матчи ЛЭП, перешагнувшие границы государств, создают немало и других удобств. Благодаря разным часовым поясам, часы «пик» в отдельных

странах не совпадают. Обмен электричеством в пиковые часы позволяет при относительно меньших мощностях вырабатывать значительно больше электроэнергии. Поэтому возможность «одолжить» энергию в часы «пик» позволяет экономить мощности национальных электростанций за счет значительно более полной их загрузки.

Эффекты интеграции энергосистем настолько весомы, что это побуждает страны — члены СЭВ энергично искать пути укрепления и расширения международной системы «Мир». Задача заключается в том, чтобы постепенно создавать международное энергокольцо высшей мощности, позволяющее значительно увеличить подачу электричества из одной страны в другую. С этой целью необходимо построить в отдельных странах очень крупные (в том числе ядерные) фабрики электричества, соединить национальные энергосистемы значительно более мощными ЛЭП, чем те, которые существуют

ныне. Эти задачи записаны в Комплексной программе международной социалистической экономической интеграции. И обе они решаются параллельно.

Известно, что при помощи Советского Союза, располагающего самым передовым в мире энергомашиностроением, в странах — членах СЭВ сооружаются крупные энергоустановки, в том числе атомные электростанции.

Первый шаг в направлении формирования нового облика системы «Мир» уже сделан: сейчас подписано генеральное соглашение о сотрудничестве в строительстве и эксплуатации линии электропередачи напряжением 750 киловольт Винница (СССР) — Альбертирша (ВНР). Новая магистраль большой пропускной способности позволит надежно связать «Мир» с единой энергосистемой Европейской части СССР, а также позволит оперативно и с наименьшими потерями перебрасывать электроэнергию в братские страны из тех районов Советского Союза, где энергетический баланс относительно

менее напряжен, что сулит большую взаимную выгоду. Проектирование и частично строительство новой линии электропередачи силами Советского Союза и Венгрии уже начато. Сдача линии в эксплуатацию намечена на 1978 год.

Новый международный энергомоет будет использован не только для экспорта электроэнергии. Он в то же время представляет своеобразный «экспорт» высокого технического уровня советской электроэнергетики. Как известно, в нашей стране работают первые в мире передачи переменного тока Волгоград—Москва и Куйбышев—Москва напряжением 500 киловольт. Успешно эксплуатируется и первая опытно-промышленная линия переменного тока Конаково—Москва на 750 киловольт. Сейчас строится промышленная линия переменного тока Донбасс—Западная Украина напряжением 750 киловольт. Ее протяженность 1 100 километров, и именно ее естественным продолжением и станет энергомоет Винница —

Альбертирша. Для передачи на огромные расстояния колоссальных мощностей электроэнергии наша промышленность создала оригинальные комплексы аппаратуры, рассчитанные на сверхвысокое напряжение. Более чем в сорока странах хорошо известна марка Запорожского трансформаторного завода. Недавно здесь изготовлен трансформатор на миллион киловольт-ампер. Для его испытаний была разработана специальная методика — иначе эти испытания «котляки» бы энергию целого Днепротэса. Сокровищницей научно-технического прогресса, накопленной отечественной энергетикой, пользуются все братские социалистические страны. С другой стороны, в нашей экономике находят применение многие и многие новаторские научно-технические решения других стран — членов СЭВ.

Альгимантас ЛЕБЕДИНСКАС, кандидат экономических наук.

РЕЧЬ Л. И. БРЕЖНЕВА В БЕРЛИНЕ

В Берлине состоялись торжества, посвященные 25-летию образования Германской Демократической Республики. На торжествах присутствовала советская партийно-правительственная делегация во главе с Генеральным секретарем ЦК КПСС Л. И. Брежневым.

Во время празднеств Первого секретаря ЦК КПСС единой партии Германии Эрих Хонеккер вручил Л. И. Брежневу высшую награду Германской Демократической Респубики—орден Карла Маркса. Генеральный секретарь ЦК КПСС выступил с речью на торжественном заседании Центрального Комитета СЕПГ, Государственного Совета ГДР, Совета Министров и Национального совета Национального фронта ГДР, посвященном образованию ГДР.

Ниже публикуется речь Л. И. Брежнева с небольшими сокращениями.

Дорогой товарищ Хонеккер!
Уважаемые члены Центрального Комитета Социалистической Единой Партии Германской Демократической Республики!

Уважаемые депутаты Народной палаты, члены Национального совета Национального фронта Германской Демократической Республики!

Дорогие товарищи и друзья!

Мы собрались сегодня, чтобы отметить дату, полную глубочайшего исторического смысла.

Рождение первого рабоче-крестьянского государства на родине Карла Маркса и Фридриха Энгельса стало важной вехой в развитии мирового социализма по пути, проложенному для человечества победой Великой Октябрьской социалистической революции.

Эта так, потому что оно означало коренной поворот в судьбах трудящихся вашей страны, их победу в революционной борьбе против милитаризма и фашизма, за торжество социалистических идеалов.

Это так, потому что оно означало существенное увеличение общего потенциала сотрудничества социалистических стран.

Это так, потому что оно имело огромное принципиальное значение в истории Европы, в развитии международных отношений на континенте.

Это так, потому что ваш опыт строительства социализма в промышленно развитой стране существенно обогатил марксистско-ленинскую мысль, служил хорошим подспорьем и для наших братьев по классу в странах капитала.

Жизнь полностью подтвердила правоту Владимира Ильича Ленина, который не раз говорил о том, как важна будет для общего дела коммунистов победа социалистического строя на социалистической земле.

И понятно, что юбилей вашей республики вместе с вами отмечают трудящиеся Советского Союза и других братских стран. Он стал нашим общим праздником, праздником всех, кто бился насмерть с фашизмом, отстаивал мир, боролся и борется за торжество идеалов демократии и социализма.

Мне выпала честь возглавлять партийно-правительственные делегации СССР на праздновании 15-летия и 20-летия Германской Демократической Республики. Каждый из этих юбилеев отмечал новый этап вашего движения по пути прогресса. И вот теперь — 25-я годовщина. Вы приходите к ней с поистине выдающимися достижениями. Любая страна, любой народ могли бы по праву ими гордиться.

Чтобы оценить сделанное вами, нужен исторический масштаб.

На протяжении веков правящие классы Германии культивировали идеологию насилия и расового превосходства. Их агрессивная политика тяжелым бременем ложилась на судьбы не только народов соседних стран, но и самих немцев. Отсюда, из центра европейского континента, начались опустошительные войны, огненный вал прокатывался по мирным городам и селам стран, лежа-

щих к востоку и западу от Германии. И после каждого кровавого столкновения, после новых жертв с обеих сторон обострялись рознь и вражда. Шло, можно сказать, историческое накопление ненависти. Чудовищной культурной катастрофой, порожденной гитлеровским империализмом, явился фашизм, обрушивший страшные бедствия на народы Европы, в том числе и на германский народ. Фашистская агрессия во второй мировой войне еще более углубила пропасть между Германией и другими странами.

Мы, коммунисты, можем испытывать чувство высокого удовлетворения тем, что именно социализм и только он смог разрубить этот «гордиев узел». Именно социализм в лице первой в мире социалистической державы сыграл решающую роль в разгроме темных сил фашизма на полях сражений. Именно социализм и только он, определяя судьбы ГДР по воле ее народа, вызволил вашу страну из смертоносного водоворота реакции, агрессии и войны, сделал ее одним из важных факторов укрепления европейского мира.

Разгромив фашизм, Советская Армия освободила вместе с другими европейскими народами и немецкий народ. Партия Ленина, Страна Советов протянули руку мира и дружбы немецким трудящимся. А партия Тельмана взялась за решение трудной и благородной задачи преобразования жизни своего народа на новых, справедливых и гуманных началах.

В сегодняшних победах СЕПГ на политическом, социальном и культурном фронтах есть частички души и сердца Карла Либкнехта, Розы Люксембург, Эрнста Тельмана и многих других отважных борцов-интернационалистов.

Сегодня мы не можем не вспомнить и тех, кого называют «активистами первого часа». Эти люди пришли из окопов войны вместе с солдатами Советской Армии, из антифашистского подполья, из-за колючей проволоки фашистских концентрационных лагерей. За их плечами был бесценный опыт компартии Германии, опыт работы в международном коммунистическом движении. Вокруг них сплотилось все лучшее и честное, что было в те годы в Восточной Германии.

Многих из тех, кто стоял у колыбели ГДР, уже нет среди нас. Но навсегда останутся в памяти потомков светлые имена Вильгельма Пика, Вальтера Ульбрихта, Отто Гротевольа и многих, многих других коммунистов и некоммунистов, вписавших славные страницы в историю строительства социализма на немецкой земле.

Коммунистам и прежде всего коммунистам, авангарду рабочего класса обязана республика своими достижениями. Непоколебимая верность СЕПГ принципам и идеалам марксизма-ленинизма — вот что дало силу преодолеть огромные трудности преобразования страны, искалеченной империализмом и нацизмом, и построить социализм.

Рабочий класс и все трудящиеся ГДР на собственном опыте убедились, что руково-

дящая роль марксистско-ленинской партии является главным, определяющим фактором успешного проведения общенациональных преобразований. Это было неопровержимо подтверждено опытом вашей страны, как и других социалистических стран.

Общеизвестно, с каким упорством империалистические круги пытались сломить вашу республику, не позволить ей прочно утвердиться на европейской земле, не допустить международного признания ГДР как суверенного государства.

Но эти попытки были опрокинуты совместными усилиями братских социалистических государств. Требование о международно-правовом признании ГДР было включено как одна из важнейших целей во все внешнеполитические программные документы стран — участниц Варшавского Договора, в рещи европейских и международных совещаний компартий. Борьба за такое признание являлась одним из ключевых пунктов Программы мира XXIV съезда КПСС. И то, что должно было свершиться, свершилось. Германская Демократическая Республика — первое в истории государство немецких трудящихся — официально признана сегодня практически всем миром, заняла свое законное место в Организации Объединенных Наций.

Сегодня Германская Демократическая Республика — это сильное и расцветающее социалистическое государство, активный и авторитетный участник международной жизни. Все нации социалистического мира по-братски гордятся достижениями своих немецких товарищей. Это ли не лучшая награда тем, кто сумел видеть далеко сквозь мрак трагических событий, сквозь мглу тяжелых лет, кто все свои силы, всю свою энергию посвятил строительству справедливого социалистического будущего народа ГДР! Это ли не замечательный аргумент в пользу социализма, как великого фактора мира и благополучия междунациональных и человеческих отношений!

Вот о чем невольно думаешь в этой связи. Многие годы правящие круги буржуазных стран не хотели признавать Советское государство. Пришлось признать Германскую Демократическую Республику. Пришлось признать Демократическую Республику Вьетнам. Вьетнамский народ своей героической борьбой завоевал себе ныне всемирное признание. Кое-кто до сих пор цепляется за политику экономической и политической блокады, непризнания социалистической Кубы. Придется признать, говорим мы с уверенностью!

Не пора ли, наконец, извлечь из истории один простой урок: движение к социализму — это объективная процесс. Он выражает волю народов, внутренние потребности общественного развития. Он неодолим. С этим, хочешь — не хочешь, надо считаться.

Социализм дал прекрасные всходы на немецкой земле. Об

этом. Германия и прежде была индустриальным государством. Однако лишь в социалистической ГДР удалось осуществить глубокие изменения в условиях жизни трудящихся, которые стали здесь подлинными хозяевами страны. Подлинно с эксплуатацией, ликвидирована частная собственность на средства производства. В этих условиях впервые оказалось возможным обеспечить главное — реальное право на достойный общественно полезный труд, полностью и навсегда ликвидировать безработицу, освободить трудящихся от этой страшной угрозы, обеспечить им равную оплату за одинаковый труд.

Лишь в социалистической ГДР все граждане знают, что им гарантировано бесплатное медицинское обслуживание, что даже самое дорогое и сложное лечение не стоит пациенту ни пфеннига. Лишь в социалистической ГДР трудящийся избавлен от заботы о том, на какие средства дать образование своим детям: обучение в школах, техникумах, институтах и университетах является полностью бесплатным, а подавляющее большинство студентов получают государственную стипендию. И никогда еще в немецких университетах и высших школах всех типов не обучалось так много детей рабочих и крестьян, как сегодня в ГДР. Все это, товарищи, и многое другое есть реальные преимущества социализма, реальные завоевания немецкого социализма — это, бесспорно, человек нового склада, который гордится своей социалистической родиной, предан идеям коммунизма, не отделяет работу от интересов своего государства от интересов всего сотрудничества братских стран.

Вы прошли славный путь, дорогие немецкие товарищи, и имеете все основания этим гордиться. В этот исторический день примите самые сердечные, самые искренние поздравления от Центрального Комитета Коммунистической партии Советского Союза, Президиума Верховного Совета СССР и Советского правительства. Горючий братский привет и самые лучшие пожелания народу Германской Демократической Республики от 250-миллионного советского народа!

Дорогие друзья!
Самая характерная черта социалистического общества — его устремленность в будущее. Мы знаем, что все ваши помыслы и дела подчинены сейчас решению выдвинутых VIII съездом Социалистической единой партии Германии задач построения развитого социализма.

У вас есть все необходимое для реализации ваших замыслов. Это — солидная производственная база, высокий уровень развития науки и техники. Это — отлаженный механизм хозяйствования и управления экономикой, большой отряд отличных специалистов, высокая квалификация и организованность трудящихся. И, конечно,

политическая атмосфера, которая царит в стране, сплоченность всех организаций Национального фронта, рабочего класса и всего народа республики вокруг своего признанного авангарда — двухмиллионной партии коммунистов, высокий авторитет руководства партии, ее Центрального Комитета и Политбюро ЦК во главе с верным сыном своего народа, закаленным антифашистом, видным деятелем международного коммунистического движения Эрихом Хонеккером.

Наш народ, наша партия, имеющие более чем полувековой опыт борьбы за социализм и коммунизм, хорошо понимают масштабы и сложность задач, которые стоят перед собой ваша партия, ваше народное государство. И мы искренне, по-братски желаем вам, дорогие друзья, самых больших успехов!

Уважаемые товарищи!

Мы с вами живем в такое время, когда возникли реальные возможности для коренной реконструкции международных отношений, и в первую очередь здесь, в Европе. Прокладывается путь к утверждению отношений добрососедства и взаимовыгодного сотрудничества на основе мирного сосуществования государств с различным общественным строем, за что Советская страна выступала всегда, начиная со дня своего рождения. И если сегодня эта задача решается в практическом плане, то надо сказать прямо: это стало возможным прежде всего благодаря укреплению мирового социализма и неизмеримо возросшей роли социалистических государств на мировой арене.

По понятным причинам в комплексе проблем, от которых зависит прочность европейского мира, особое место занимают отношения социалистических стран с Федеративной Республикой Германии. Этому вопросу все мы уделяем значительное внимание. Думаю, что есть основания высоко оценить прогресс, достигнутый в этом деле за последние годы.

Необходимо подчеркнуть, что политика Германской Демократической Республики, выступающей за нормализацию и развитие отношений между двумя германскими государствами на основе принципов мирного сосуществования, представляет собою важную составную часть общего курса социалистических стран и важный элемент разрядки международной напряженности, особенно в Европе.

Происшедший за последние годы переход в отношениях между социалистическими странами и ФРГ от вражды и противоборства к мирному взаимовыгодному сотрудничеству пользуется поддержкой европейской общественности, в том числе, как мы понимаем, большинства населения самой ФРГ. В этом мы видим залог дальнейших успехов политики мира и разрядки.

Конечно, мы знаем, что в ФРГ еще есть влияния влиятельные круги, которым не по душе происходящие перемены. Они считают договоры с социалистическими странами вынужденной данью времени и хотели бы свести их практическое значение к минимуму. Скажу

откровенно; на руку этим силам играют и попытки получить особые преимущества, действуя вразрез с четырехсторонним соглашением по Западному Берлину.

Мы считаем, что достигнутое в результате больших усилий при доброй воле и ответственном подходе со стороны государств, принадлежащих к различным социальным системам, слишком ценно и важно, чтобы хоть в малой степени делать это объектом политической игры.

Линия на активное развитие отношений между странами социалистического содружества и ФРГ уже оправдывает себя на практике. Она дает обеим сторонам ощутимые результаты как в области политических контактов, способствующих лучшему взаимопониманию, так и в области экономического, научно-технического сотрудничества, связей между общественными организациями, культурных обменов. Можно с уверенностью сказать, что правовые основы для развития стабильных отношений, созданные договорами с ФРГ, постоянно наполняются реальным содержанием. Мы готовы идти по этому пути дальше. В этом, как мы полагаем, должна быть заинтересована и другая сторона.

В ближайшее время, как вы знаете, мы ожидаем в Москве с официальным визитом канцлера ФРГ г-на Шмидта. Это будет его первый приезд в Советский Союз в качестве главы правительства. Учитывая известные заявления руководителей правительства ФРГ о преемственности внешней политики Федеративной республики, мы надеемся, что предстоящие переговоры позволят сделать дальнейшие конкретные шаги в развитии взаимовыгодных связей и сотрудничества. Это будет отвечать интересам как двух наших стран, так и делу европейского мира.

Товарищи! Много усилий вложили социалистические страны в борьбу за созыв и успех общеевропейского совещания. Мы никогда не строили иллюзий, что проведение первой в истории встречи такого рода будет легким делом. И действительно, трудности на совещании были и все еще есть. Одни из них вызваны естественным несовпадением взглядов между участниками отдельных вопросов, другие — стремлением некоторых из них добиться для себя односторонних выгод. Однако уже сейчас ясно, что интересы обеспечения мира в Европе властно диктуют необходимость завершить работу общеевропейского совещания в ближайшее время. Советский Союз, ГДР и другие социалистические государства прилагают все усилия к тому, чтобы это совещание увенчалось успехом, который поможет заложить прочные основы безопасности и мирного сотрудничества в Европе.

Мы исходим из того, что решения совещания будут содействовать разрыванию на европейском континенте плодотворного как двустороннего, так и многостороннего сотрудничества между государствами в политике, экономике, науке, культуре и иных сферах человеческой деятельности. Наша общая задача — помочь постепенному формированию новой эпохи в жизни древней Европы — эпохи разумных отношений и взаимного доверия.

Совместно разработанная и проводимая политика стран нашего содружества свидетельствует ясно: социалистические государства готовы сыграть свою активную роль в достижении этой цели. Они протягивают руку мира и дружбы другим странам континента и надеются на конструктивное сотрудничество.

Это относится не только к Европе. Это верно и в общемировом масштабе. Вдохновляемые принципами ленинской международной политики, высшей целью которой является обеспечение социального прогресса в условиях мира и безо-

пасности народов, Советский Союз, Германская Демократическая Республика, все государства социалистического содружества ведут неустанную борьбу за уменьшение опасности войны, за ослабление военного противоборства, за ограничение гонки вооружений, сокращение бремени расходов на эту гонку, за разоружение. Эта наша политика пользуется признанием и поддержкой всех честных людей на земле.

Понемногу и некоторые руководители капиталистических государств начинают приходить к пониманию того, что безудержная гонка вооружений не может разрешить противоречий между государствами, а тем более между двумя мировыми общественными системами, не может дать народам безопасность.

Все это создало возможности для заключения в последние годы важных соглашений по некоторому ограничению гонки вооружений. Они действуют неплохо. Но эти соглашения — только начало, теперь необходимо двигаться дальше. Мы придаем весьма важное значение ведущимся на этот счет переговорам, прежде всего — о дальнейших шагах

шагов, осуществление которых мы считали бы вполне возможным в ближайшее время. Мы будем настойчиво выступать за эти предложения, рассчитывая на понимание и поддержку всех миролюбивых сил.

Но, конечно, этим далеко не исчерпывается то, что может и должно быть сделано для уменьшения опасности войны и обуздания гонки вооружений. Остановить эту гонку, а затем перейти к сокращению вооружений — вот главные рубежи, которые должны быть достигнуты на пути к нашей общей конечной цели — всеобщему и полному разоружению.

Успехи, достигнутые в борьбе за разрядку, бесспорно, значительны, но успокаиваться на этом никак нельзя. Международная жизнь выдвигает новые проблемы, да и старые еще далеко не все решены. Все еще не урегулирован ближневосточный кризис, хотя необходимые предпосылки для его разрешения давно созданы. Еще не обеспечен также по-настоящему прочный мир народам Индокитая, которые должны, наконец, получить возможность заняться устройством своей жизни без вмешательства внешних сил. Это, разумеется, в полной мере отно-

выразить нашу солидарность с португальским народом, пожелать ему полного успеха в борьбе за свободную, демократическую Португалию! Мы солидарны также с патристическими силами Греции, которые добиваются развития и закрепления начавшегося в их стране демократического процесса.

Падение португальского фашизма стало одновременно крахом португальского колониализма.

Десятью лет назад здесь, в Берлине, тогда столице кайзеровского рейха, дипломаты буржуазных государств делили и перекраивали Африку. То был один из завершающих актов создания мировой системы колониализма, которая представлялась ее творцам чуть ли не вечной. А сегодня последняя колониальная империя распадается под объединенными ударами национально-освободительного движения в Гвинеи-Бисау, Мозамбике, Анголе и антифашистского движения португальского народа.

Крушение португальского колониализма — это крупный рубеж в борьбе за полную и окончательную ликвидацию колониального рабства на афри-

континенте и о другом. Не может не вызывать чувства горечи тот факт, что по воле маоистских руководителей Китая пошел по пути разрыва с социалистическими странами и борьбы против них, по пути смыкания с самыми агрессивными силами мировой реакции и их поощрения.

Мы убеждены, что такое неестественное положение не может длиться бесконечно. Эта мрачная страница в истории народа Китая, в истории его отношений с социалистическими государствами будет неминуемо перевернута самим китайским народом. Что касается нас, то мы прилагали и будем прилагать усилия к тому, чтобы нормализовать отношения с Китайской Народной Республикой, восстановить братскую дружбу и сотрудничество с коммунистами, с трудящимися Китая. Мы считаем, что этого требуют коренные интересы как СССР, так и Китая, интересы мирового социализма, освободительной борьбы народов и прочного мира на земле.

Дорогие товарищи! Недруги социализма хорошо понимают значение единства наших стран. Именно против него они направляют главные свои атаки. Мы знаем, что ГДР, расположенная на границе двух систем, подвергается особенно массированному воздействию со стороны империализма. Изо дня в день на население республики обрушиваются потоки враждебной пропаганды, цель которой — посеять сомнения в правильности политики СЕПГ и пути, избранного народом ГДР, попытаться если не отделить, то хотя бы отдалить социалистическую республику немецких трудящихся от великого содружества социалистических государств.

Этому, конечно, не бывать! Трудящиеся ГДР хорошо понимают, что стоит за коварной пропагандой классового противника. Они гордятся своими достижениями и дорожат ими. Они хорошо знают, кто их настоящие и верные друзья.

Пожалуй, именно история становления и развития ГДР с особой ясностью показывает, какое значение имеет в наше время интернациональная солидарность социалистических государств.

Советские коммунисты с чистой совестью могут сказать: даже в самых сложных ситуациях, когда дело доходило до угрозы прямой конфронтации с империалистическими силами, мы не испытывали ни малейших колебаний в отстаивании интересов братской ГДР.

Мы, советские люди, высоко ценим, что дружба со Страной Советов стала неотъемлемой частью интернационалистской политики СЕПГ и Германской Демократической Республики, что она близка сердцам миллионов граждан вашей страны. Будьте уверены, дорогие товарищи, что советский народ испытывает к вам такие же добрые чувства. Верная интернационалистским заветам Маркса, Энгельса, Ленина, наша партия воспитывает советских людей в духе дружбы и братства с трудящимися ГДР. Знайте и помните: в любое время и в любой момент мы с вами, мы на вашей стороне, мы на стороне социализма, на стороне труда, мира и интернационального братства трудящихся!

Пусть живет и процветает Германская Демократическая Республика!

Пусть крепнет нерушимая дружба между Советским Союзом и ГДР!

Да здравствует великое содружество стран социализма — надежный оплот мира и прогресса!

Да здравствует коммунизм! [Речь Л. И. Брежнева неоднократно прерывалась бурными, продолжительными аплодисментами].

Э. Хонеккер вручает орден Карла Маркса Л. И. Брежневу.

Телефото специального корреспондента «Известий» С. Смирнова.

по ограничению стратегических вооружений СССР и США и о сокращении вооруженных сил и вооружений в Центральной Европе.

Вы знаете, товарищи, что в последнее время Советский Союз выдвинул ряд новых конкретных предложений по ограничению гонки вооружений и разоружению.

Мы, в частности, внесли на рассмотрение Генеральной Ассамблеи ООН предложение о запрещении воздействия на природную среду и климат в военных и иных целях, не совместимых с интересами обеспечения международной безопасности, благосостояния и здоровья людей. Это предложение встретило одобрение многих государств.

В ходе наших контактов с правительством США мы продолжаем разработку конкретных форм совместной инициативы относительно заключения международного соглашения о запрещении и уничтожении наиболее опасных, смертоносных видов химического оружия.

Советский Союз, как я уже недавно говорил, готов в любое время договориться о выводе из Средиземного моря советских и американских кораблей и подводных лодок, несущих ядерное оружие. Мы выступаем также за соглашение о полном прекращении подземных испытаний ядерного оружия.

Таковы лишь некоторые из

сится и к народу Кипра. Да и в других районах планеты еще немало беспокойных мест.

Как и прежде, в решении острых международных проблем в интересах мира и безопасности народов полезную и, я бы сказал, незаменимую роль могут сыграть совместные действия социалистических стран. Координация наших политических усилий на международной арене во имя укрепления мира, братского сотрудничества вооруженных сил стран Варшавского Договора во имя защиты мира — все это факторы величайшего значения. Здесь, как и в решении задач внутреннего развития, сплоченность, единство государств социалистического содружества — верный залог наших дальнейших успехов.

Товарищи! Дорогие друзья!

В последнее время мы явились свидетелями крупных политических событий общеевропейского и, более того, мирового значения. Речь идет о падении фашизма в Португалии и бесславном крахе диктатуры «черных полковников» в Греции. Впервые за многие десятилетия реально обозначился перспектива того, что Европа сможет полностью очиститься от фашистских режимов. Хотя события последних дней в Лиссабоне напоминают о том, что и после свержения фашизма реакция не складывает оружия. Поэтому силы демократии должны быть бдительными. Позвольте с этой трибуны

канском континенте. Мы убеждены, что близок день, когда вся Африка — от мыса Доброй Надежды до Западной Сахары — будет свободной!

Социалистические страны неизменно оказывали борцам за освобождение колоний полную поддержку и всестороннюю помощь. В этом мы видели и видим свой интернациональный долг. И вместе с народами, сбросившими колониальное иго, мы приветствуем победы антиколониальной революции, которая является одним из мощных ускорителей современной истории.

Думая о завтрашнем дне международных отношений, добиваясь прочного, незыблемого мира, мы хорошо видим, что к этой цели ведет непростой путь. У дела мира, у дела разрядки есть не только поборники, но и активные противники. Среди них, к сожалению, находятся и нынешние руководители КНР.

Как раз на днях исполнилась 25-я годовщина существования Китайской Народной Республики. Победа народной революции была великим событием в жизни Китая, в развитии всего мирового революционного движения. Мы воздаем должное подвигу тех китайских коммунистов, которые, выражая чаяния своего народа, возглавили борьбу за национальное освобождение, за утверждение в своей стране новых социальных порядков. Но сегодня приходится го-

КРЫЛЫ ПЕСНІ

БЕЛАРУСКАЯ ПАЗЭЗІЯ У НАЦЫЯНАЛЬНАЙ МУЗЫЦЫ

Пазэзія і музыка — паняцці ўзаемазвязаныя. Нярэдка музыка надае словам песні тую магутную крылу, якія нясуць яе да сэрцаў мільёнаў слухачоў. А бывае і так, што менавіта словы з'яўляюцца такімі крыламі, і, дзякуючы ім, песня набывае ўсеагульнае прызнанне. Але самым шчаслівым выпадкам можна лічыць той, калі паэтычны тэкст і музыка да яго роўныя па сваіх мастацкіх якасцях і зліваюцца ў адно непадзельнае цэлае. Такіх прыкладаў сярод песень, буйных харавых твораў, кантат і опер беларускіх кампазітараў і паэтаў можна знайсці нямала.

Бясконная колькасць тэм, ідэй, вобразаў беларускай пазэзіі, цэлы свет чалавечых пачуццяў, увасобленых у ёй, зрабілі велізарны ўплыў на развіццё беларускай нацыянальнай музычнай культуры. Звонкае, палымнае слова паэтаў дало жыццё многім творам у самых разнастайных жанрах музычнага мастацтва. Першым сярод стваральнікаў найбольш натхнёных, найбольш змястоўных, паўнакроўных мастацкіх твораў для многіх музычных твораў трэба назваць народнага паэта Беларусі Янку Купалу.

Аўтару гэтых радкоў успамінаецца летні вечар 1935 года, калі ў клубе харчавікоў горада Мінска быў наладжаны чарговы канцэрт хору, салістаў і сімфанічнага аркестра Беларускага радыё. Прыўзняты, святочны настрой і выканаўцаў, і публікі панаваў на канцэрце. Прычынай гэтага было не толькі тое, што ўпершыню выконваўся адзін з першых буйных твораў беларускай музыкі на словы паэмы Янкі Купалы — вакальна-сімфанічная паэма М. Аладава «Над ракой Арэсай», але і тое, што сярод слухачоў знаходзіўся сам паэт. Трэба сказаць, што сімфанічная паэма была творам даволі складаным і па свайму характару нагадала хутэй оперу. Мы даволі доўга і старанна рыхтавалі яе пад кіраўніцтвам аўтара музыкі, і ўсім не прыпелася даведання, як жа паставіцца слухачы да нашай працы, як успрыме яе аўтар тэкста?

Але вось канцэрт пачаўся, і я ўбачыў у першым радзе знаёмых твар Янкі Купалы, які ў час выканання твора часта мяняўся, нібы адлюстроўваючы пачуцці паэта. Ён становіўся то журботным, калі музыка была сумнай, то асвятляўся радасцю ў час вясёлых эпізодаў. Добра ўспрымалі музыку і іншыя слухачы, неаднаразова перапыняючы выкананне гарачымі апладысмантамі. А калі прагучаў апошні акорд, яны ператварыліся ў сапраўдную авацыю.

Купала спачатку схаміянуўся, а потым сарамліва апусціў вочы і, нягледзячы на запатрабаванні глядзельнай залы: «Аўтараў!», «Аўтараў!» — працягваў сядзець на сваім месцы. І толькі калі ўся зала пачала скандаваць: «Янка Купала!», вымушан быў падняцца і пайсці на сцэну, каб паціснуць руку аўтару музыкі, падзякаваць выканаўцам і пакланіцца слухачам. Так закончыўся гэты цікавы і знамянальны канцэрт.

Але які ж твор Янкі Купалы быў першым пакладзены на музыку? Ім стаў верш «А хто там ідзе?». У 1910 годзе М. Горкі пазнаёміўся з гэтым вершам, пісаў Кашубінскаму: «У кніжку маю ўкладзены лісткі — песні і ноты, нешта нахштат «Беларускага гімна», мабыць. Гэтая рэч мяне ўсхвалявала». І трэба сказаць, што хваляванне было настолькі моцным, што Горкі пераклаў верш на рускую мову.

А музыку да яго напісаў кампазітар Л. Рагоўскі, і неўзаба-

ве песня атрымала даволі шырокае распаўсюджанне. Не застаўся абыякавым да верша і народ — ён надаў яму музыку, і цяпер вядома апрацоўка гэтай песні, зробленая К. Пуроўскім. А яшчэ праз некаторы час на словы верша «А хто там ідзе?» кампазітар У. Тэраўскі напісаў харавую песню, якая ў 1922 годзе была змешчана ў зборніку «Беларускі лірнік». Да гэтага ж верша звярталіся і кампазітары М. Чуркін, які стварыў цікавы хор, і Р. Пукст, напісаўшы ў 1958 годзе кантату ў трох частках пад назваю «А хто там ідзе?».

Дакастрычніцкая творчасць Купалы знайшла сваё адлюстраванне ў многіх песнях, рамансах і хорах С. Палонскага, М. Чуркіна, У. Тэраўскага, А. Багатырова і іншых беларускіх кампазітараў. Гэта былі таксама першыя спробы ўвасобіць у беларускай музыцы такія купалаўскія цыклы, як «З песень нядолі», «На ваяўнічым ладзе», «Аб мужыцкай долі». І трэба сказаць, што спробы гэтыя былі амаль заўсёды ўдалымі.

Паэма Я. Купалы «Курган» натхніла некалькіх кампазітараў на стварэнне буйных твораў. Так, у 1928 годзе літоўскі кампазітар К. Галкоўскі напісаў на тэкст паэмы кантату, праз шэсць гадоў гэтую спробу паўтарыў І. Любан, у 1958 годзе — У. Чараднічэнка, а ў 1962 — І. Лучанок.

З музычна-сцэнічных твораў, заснаваных на купалаўскіх тэкстах, варта ўспомніць оперу Р. Пукста «Машэка», напісаную паводле паэмы «Магіла льва». Гэтая ж паэма лягла ў аснову балета Я. Глебава «Выбранніца» і яго сімфанічнай «Паэмы-легенды». А М. Чуркін стварыў оперу «Раскіданае гняздо». Усе названыя творы вылучаюцца меладыйнасцю, непасрэднасцю пачуццяў, выразнасцю музычных характарыстык.

З імем Купалы звязаны таксама і першыя творы, якія ўслаўлялі новае жыццё. Вялікі Кастрычнік, Чырвоную Армію, нашу моладзь. Яшчэ ў трыццатыя гады з'явіліся песні «Я — калгасніца», «На нашым полі», «Песня трактарысткі», «Лён», «Вечарынка ў калгасе», «Заўсёды наперад», «Камсамолу», «Алеся», «Хлопчы і лёгчык», «Наша моладзь», «Быў слесар луганскі», «Чырвоная Армія паходзіць», «Пад чырвонай зоркай» і іншыя. Кампазітары М. Чуркін, В. Яфімаў, Р. Пукст, С. Палонскі, А. Туранкоў, М. Аладаў, Я. Цікоцкі, П. Падкавыраў, І. Любан здолелі пераканаўча і па-мастацку ўвасобіць у сваёй музыцы купалаўскія вершы-замалёўкі, і гэта надало ім творам вялікую жыццёвасць і папулярнасць.

Цудоўная ліра паэта не змоўкла і ў гады цяжкіх выпрабаванняў. Гнеўны верш Янкі Купалы «Беларускім партызанам» з хуткасцю маланкі абляець вясёла акупіраваныя гарады і вёскі, бяскрайнія партызанскія лясы, перадаваўся з вуснаў у вусны, перапісваўся ад рукі. Натхнёны заклік песняра абуджаў патрыятычныя пачуцці, усяляў у людзей новыя сілы для барацьбы з ворагам. А праз некаторы час верш загучаў у новай кантаце А. Багатырова для салістаў, хору і сімфанічнага аркестра «Беларускім партызанам». Музыка кантаты была вартая цудоўных купалаўскіх вершаў. Усхваляваная, напісаная блізкамі да народных інтанацыямі, мужная, велічная і гераічная, яна рабіла паэтычны тэкст яшчэ больш напоўненым, выразным і прымушала слухача яго з неаслабнай увагай.

Тое ж самае можна сказаць і пра другую кантату А. Бага-

тырова — «Беларусь», у адной з частак якой таксама выкарыстаны вершы Я. Купалы.

Апошнімі буйнымі творамі паводле вершаў Янкі Купалы з'явіліся араторыя С. Картэса для двух салістаў, чытальніка, двух хораў і сімфанічнага аркестра «Пам'яці паэта» і музычная камедыя Ю. Семянякі, у аснову якой лягла неўміручая «Паўлінка». Колькасць твораў народнага паэта, пакладзеных на музыку, перавысіла ўжо дзве з паловай сотні, але ствараюцца ўсё новыя і новыя песні, рамансы, хоры, буйныя музычныя палотны на яго тэксты.

Многія вершы Купалы сталі народнымі песнямі. Беларускімі фалькларыстамі ў розных раёнах рэспублікі былі запісаны такія песні, як «Шумныя бярозы», «Не пагансунь зоркі», «Жыў на свеце Лявон», «Жняў», «Дзе ты, хмелю, зімаваў?», «А ў бары, бары», «Лягла цішыня ў бары» і шмат іншых. Як нарадзіліся гэтыя песні? Пра адзін з такіх выпадкаў раскажаў у сваім артыкуле «Як стваралася песня» украінскі паэт Т. Масэнка:

«У час майго першага прыезду ў Мінск на купалаўскія чытанні ў 1947 годзе ў доме Уладзіслава Францаўна Луцэвіч беларускія сябры ўспомнілі верш Янкі Купалы «А зяюлька кукавала...» Але яны пачалі не дэкламаваць яго, а спяваць... Мелодыя на словы верша добра ведалі беларускія паэты Пятрусь Броўка, Пятро Глебка, Пімен Панчанка, Максім Лужанін. Гаспадыня спявала разам з ім.

Беларускія паэты раскавалі, што музыка гэтай песні нарадзілася ў асяроддзі сяброў Янкі Купалы.

Мелодыя была журботная, шырокая і такая простая, што пасля двух паўтараў першага куплета украінцы ўжо спявалі яе разам з беларусамі...

Так стварылася новая песня. Аўтар музыкі ніхто не ведаў, песня нарадзілася сярод людзей сама, як водгулле незабытых і такіх музычных купалаўскіх радкоў».

Цяжка пераацаніць уплыў на развіццё беларускай музыкі, які мела творчасць другога волата нацыянальнай пазэзіі — Якуба Коласа. Напэўна, не знойдзецца ніводнага беларускага кампазітара, які б не падпаў пад натхняючае ўздзеянне коласаўскай пазэзіі і прозы.

У 1939 годзе А. Багатыроў стварыў оперу «У лупчых Палесся» па апавесці Я. Коласа «Дрыгва». Гэта быў адзін з першых нацыянальных оперных спектакляў, пастаўленых на сцэне Беларускага дзяржаўнага тэатра оперы і балета. Опера не толькі адразу спадабалася слухачам, але і была ўдасцена Дзяржаўнай прэміі СССР. На коласаўскія тэксты А. Багатыроў напісаў таксама кантаты «Леніну слава» і «Пяцьдзесят год». Пяру кампазітара належыць і музыка да кінафільма «Народны паэт Якуб Колас».

Асобныя вершы паэта былі пакладзены ў аснову некаторых буйных музычных твораў беларускіх кампазітараў сярэдняга пакалення. На коласаўскіх вершах пабудаваны тэкст кантаты Я. Дзягцярыка «Радзіма». Верш «Радасць» паслужыў літаратурным матэрыялам для другой часткі кантаты Ю. Семянякі «Ясныя дарогі». На гэты ж верш малады кампазітар І. Ронькін напісаў раманс «Ходзіць вецер па даліне», а адзін са старэйшых беларускіх кампазітараў А. Туранкоў — песню «Радасць».

Пазэзія Я. Коласа паслужыла сюжэтным матэрыялам і для буйных інструментальных твораў. У якасці прыкладу можна прывесці сімфанічную паэму «Лясная казка» С. Аксакава, створаную па матывах эпічнага верша «Лес». «Лес» даў жыццё і некалькім рамансам, у тым ліку надзвычай удалым У. Алоўнікава, Ю. Семянякі і Г. Вагнера.

Па матывах «Сымона-музыкі» кампазітар Р. Пукст стварыў

сюіту для струннага квартэта і двух фартэпіяна, у якой сродкамі музыкі ўзнаўляюцца асобныя вобразы і карціны коласаўскай паэмы (назва частак: «У полі», «Мары Сымона», «У карчме», «Неадступнае»).

У свой час «Сымон-музыка» паслужыў матэрыялам паэту М. Клімковічу для стварэння балетнага лібрэта, а маскоўскі кампазітар В. Гайчарава і вільнюскі — К. Галкоўскі пісалі на гэты сюжэт оперы. Фрагмент з паэмы скарысталася кампазітар Э. Тырманд для цікавага акапэльнага хору «Восень».

Коласаўскія вершы, дзе «словам песна, а думкам прасторна», забілі кампазітараў самых разнастайных творчых кірункаў, імкненняў і характараў. Адным з першых звярнуўся да іх М. Чуркін, які яшчэ ў дваццатых гады стварыў першыя нацыянальныя хоры «Вясна, вясна жаданая», «Восень». З пятам часу да іх далучыліся такія песні і рамансы кампазітара, як «Песня батрака», «Маёй каханцы», «Асенні дождж», «Гусі», «Камсамольцам», «Адлет жураўлёў», «Ручай», «Краскі», «Песня вясны», «На рэчцы зімой» і мноства іншых.

П. Падкавыраў напісаў на словы Я. Коласа вакальны цыкл з трох песень, прысвечаны партызанам. Часта звярталіся да коласаўскай пазэзіі кампазітары М. Аладаў, Р. Пукст, Д. Лукас, Л. Абелівіч, Я. Цікоцкі, С. Аксакаў, І. Кузнячоў, І. Лучанок, С. Картэс, І. Любан і іх калегі з мастацкай самадзейнасці М. Наско, І. Троска, І. Касач.

Вядомыя народныя песні на вершы Я. Коласа. Гэта «Вясна, вясна жаданая», якую Я. Цікоцкі выкарыстаў у сваёй оперы «Алеся», «Зяць», «Нёман» і інш.

Майстры беларускай музыкі не абыйшлі сваёй увагай творчасць паэта для дзяцей. Тут, акрамя шматлікіх цыклаў песень для дзіцячага хору розных кампазітараў, ёсць і радыёопера Д. Лукаса «Рак-вусач», створаная паводле аднайменнай вершаванай казкі Я. Коласа.

Вялікую прыхільнасць мелі беларускія кампазітары да пазэзіі Максіма Багдановіча, надзвычай музычнай і пывучай, глыбока звязанай з фальклорам. Будучы чалавекам высокадукаваным, М. Багдановіч шмат увагі аддаваў пытанням музыкі. Напрыклад, добра вядомы яго крытычны артыкул, прысвечаны творчасці выдатнага рускага кампазітара М. Мусаргскага, выданню музычнага слоўніка Энгеля, дзейнасці часопіса «Музычны сучаснік». У 1907 годзе ў часопісе «Наша ніва» было надрукавана апавяданне Багдановіча «Музыка», у якім аўтар праводзіў думку, што мастацтва павінна выказаць спадзяванні і пачуцці народа, «будзіць людзей да святла, праўды, брацтва і свабоды».

Самым буйным творам беларускай музыкі, амаль поўнасцю заснаваным на вершах Багдановіча, з'яўляецца опера Ю. Семянякі «Зорка Венера», пастаўленая ў лістападзе 1970 года ў Беларускім дзяржаўным тэатры оперы і балета. Тое, што кампазітар звярнуўся да народнага меласу і ўвасаблення народных абрадавых звычай, зрабіла жыватворны ўплыў на ўвесь спектакль. Музыкальная мова оперы вызначаецца дэмакратычнасцю і даступнасцю, вабіць яснасцю формы, напеўнасцю і народнасцю.

Творчасць паэта лягла ў аснову разнастайных па жанрах твораў беларускай вакальнай музыкі. У першую чаргу гэта адносіцца да радкоў, прасякнутых грамадска-палітычнымі тэндэнцыямі, тэмамі сацыяльнага прыгнёту і нядолі беларускага народа. Так, верш «Слушкія ткачы» з цыкла «Старая Беларусь» знайшоў сваё адлюстраванне ў хорах А. Багатырова і М. Мацісона і ў песні А. Туранкова.

Дзмітрый ЖУРАУЛЁУ,
заслужаны дзеяч культуры
БССР.

[Заканчэнне будзе]

НА РУСКАЙ МОВЕ

Рускія перыядычныя выданні рэгулярна знаёмяць сваіх чытачоў з новымі творами беларускіх пісьменнікаў. Газета «Известия» ў ліпені ў некалькіх нумарах друкавала раздзелы з новай апавесці Васіля Быкава «Войная згэра», а ў верасні рэдакцыя змясціла агляд пісьмай чытачоў, якія адгукнуліся на публікацыю. «Хачу падзякаваць вам за тое, што надрукавалі раздзелы з новай апавесці пісьменніка В. Быкава, — піша Н. Вялічка з г. Лубны Палтаўскай вобласці. Чытаць іх, як газетную інфармацыю, я не магла. Сабрала газеты і вось сёння ўсё прачытала. Прачытала і абразілішу вам. Дзякуй пісьменніку. Мае ён рацыю, мае. Трэба пісаць аб гэтай страшнай, кровапралітнай і свяшчэннай вайне, якая ніколі не забудзецца. Трэба помніць аб нашых дарагіх загінуўшых, аб тых, хто ніколі не сядзе за святочны стол, чыя чарка засталася некрунутаю ў дзень Перамогі, аб тых, каго і сёння чакаюць старыя маці. Чакае сына і мая маці. Трэба пра гэта ведаць, асабліва маладым, ой, як трэба...»

Паднаско апавесць «Войная згэра» на рускай мове была змешчана ў жыццёвым нумары «Нового мира». Часопіс «Дружба народов» надрукаваў паэму Р. Бардуліна «Балада Брэсцкай крэпасці», апавесць П. Броўкі «Донька-Даніэль», падрыхтаваў пераклад рамана І. Шамаякіна «Атланты і карытыды», часопіс «Октябрь» пачынае публікаваць кнігу А. Адамовіча, Я. Брыля і У. Калесніка «Я — з вольнай вёскі».

На старонках штодзёніка «Літаратурная Россия» П. Броўка надрукаваў успаміны пра свае сустрэчы і дружбу з выдатнымі рускімі паэтамі. «Добра імя» — так называюцца ўспаміны пра М. Ісакоўскага. Аўтар успамінаў прыгадвае многа цікавых эпізодаў, якія сведчаць аб тым, з якой пашанай ставіўся Ісакоўскі да беларускай літаратуры. Урад Саветаў Беларусі за выдатны ўклад вялікага рускага паэта ў справы папулярнасці беларускай літаратуры прысвоіў яму званне заслужанага дзеяча культуры БССР. «Я вельмі бяду рады атрымаць беларускі медаль», — пісаў Міхаіл Ісакоўскі ў лісце да Пётрыся Броўкі. — «Буду з задавальненнем носіць яго, калі ён прыстасаваны для гэтага. А калі для таго, каб насіць, ён не прызначаны, то ляжаць яму на маім пісьмовым сталае — на самым відным месцы. Я кажу гэта не жартуючы. Мне сапраўды прыемна тое званне, якое прысвоіла мне Беларусь — краіна зусім-зусім родная, як і Расія».

СЕЗОН ПАЧЫНАЕЦЦА З ПРЭМ'ЕРЫ

Па існуючай традыцыі новы канцэртны сезон у сталіцы Беларусі пачаўся з прэм'еры. На адкрыццё сезона 1974—1975 годай была ўпершыню выканана Трэцяя сюіта з новага балета Я. Глебава «Ціль Уленішпіль», падрыхтаваная Дзяржаўным сімфанічным аркестрам БССР.

У гэтым жа канцэрце прагучаў Другі фартэпіяны канцэрт Ц. Хрэнікава, у якім саіраваў аўтар.

Да новага сезона вядуць філарманічныя калектывы — Дзяржаўны сімфанічны аркестр БССР, Дзяржаўны народны аркестр імя І. Жыноўвіча, Мінскі камерны аркестр — значна абнавілі свой рэпертуар, уключылі ў яго цэлы шэраг твораў рускай і заходняй музыкі, якія раней не выконваліся ў Мінску, а таксама новыя творы беларускіх аўтараў.

Германскай Дэмакратычнай Рэспубліцы — 25 гадоў. Рэвалюцыйна-дэмакратычныя пераўтварэнні, якія пачаліся ў краіне Шылера і Гёте, Маркса і Тэльмана ў маі 1945 года, прывялі да ўзнікнення сацыялістычнага грамадства, што стварыла сапраўды рэалістычнае мастацтва — мастацтва абноўленага свету.

У Крамлёўскім палацы з'езду на канцэрце майстроў мастацтваў ГДР, якім адкрыліся Дні культуры Германскай Дэмакратычнай Рэспублікі ў СССР, прысвечаны 25-гадоваму юбілею краіны, прагучала песня «Дружба — Фройндшафт». Яна стала пазычым сымвалам вялікага свята, што

прайшло па ўсёй Савецкай краіне.

У нас, у Беларусі, праграма Дзён культуры ГДР была вялікай і разнастайнай. Шматлікія мерапрыемствы адбыліся ў Мінску, у іншых гарадах рэспублікі, у мясцовых аддзяленнях Савецкага таварыства дружбы з ГДР. Гасцямі Беларусі былі працоўныя Германскай Дэмакратычнай Рэспублікі, прыбыўшыя ў Мінск поездам дружбы, дзеячы культуры, мастакі, кінематаграфісты, пісьменнікі.

І кастрычніка ў Мінску адкрылася дэкада кнігі Германскай Дэмакратычнай Рэспублікі, у час якой аматары нямецкай літаратуры мелі магчымасць пазна-

міцца з кніжнымі навінкамі нашых сяброў. У той жа дзень у Палацы мастацтва адбылося адкрыццё выстаўкі «Кніга і рэпрадукцыя» аднаго з вядучых выдавецтваў братняй сацыялістычнай краіны — «Мастацтва».

У праграме Дзён—фестываль фільмаў ГДР у сталічным кінатэатры «Партызан» і канцэрты нямецкіх музыкантаў на сцэне Беларускай дзяржаўнай філармоніі.

Музычныя вечары адкрыў сольны канцэрт вядомага арганіста з ГДР Крыстофа Альбрэхта, які выканаў творы выдатнага нямецкага кампазітара-гуманіста Іягана Себаст'яна Баха. Ён канцэрты далі Вялікі

сімфанічны аркестр і хор Берлінскага тэлебачання і радыё.

Беларускія гледачы ўпершыню сустракаліся з шырока вядомым у Еўропе аркестрам пад кіраўніцтвам Гейнца Рогнера. У Мінску берлінскія музыканты выканалі тры праграмы, якія ўключалі творы Вебера, Вольфа, Брамса, Бетховена, Шуберта, Расіні. Горача прынялі слухачы велічны рэвіем «Памяці У. І. Леніна» Ганса Эйслера на словы Бертольда Брэхта.

— Нашаму аркестру, — сказаў Гейнец Рогнер, — у красавіку будучага года спайняецца 50 год. З ім выступалі такія вялікія музыканты сучаснасці, як Сяргей

Пракоф'еў, Вільгельм Фуртвенглер і Ігар Стравінскі. Гасролі ў Мінску—значная падзея ў жыцці нашага калектыву. Чароўная рэакцыя залы абавязвае да поўнай самааддачы ў момант выканання. Вашы гледачы такія ж цудоўныя, як і ваш Мінск. Хай словы оды Ф. Шылера «К радэсці», што гучаць у фінале сімфоніі Бетховена—«Абдыміцеся, мільёны!»—будуць прагучымі. Музыка здольна збліжаць і аб'ядноўваць людзей. І гэта адчуванне адзінства агульных інтарэсаў нашых народаў мы вярнём з гасціннай Беларускай сталіцы.

У. ЯФРЭМАУ.

У год 175-годдзя з дня нараджэння А. Пушкіна беларускія тэатры паставілі спектаклі па творах вялікага рускага пісьменніка. Прэм'ерай неўміручай оперы М. Мусаргскага «Барыс Гадую» адкрыў свой сорок другі сезон Вялікі акадэмічны тэатр оперы і балета

БССР. У рэспубліканскім тэатры юнага гледача ідзе «Казка пра рыбака і рыбку». НА ЗДЫМКАХ: заслужаны артыст БССР А. СУХІН у ролі Гадунова і сцэна з оперы «Барыс Гадую»; артысты П. РОТАР і М. ПЯТРОУ у спектаклі «Казка пра рыбака і рыбку».

ПАЧЫНАЛЬНІК СКУЛЬПТУРНАЙ ЛЕНІНІЯНЫ

НАРОДНАМУ МАСТАКУ
АЛЯКСАНДРУ ГРУБЭ —
80 ГОД

Некалькі год назад на адной з мастацкіх выставак у Маскве ўвагу многіх наведвальнікаў прыцягнуў выразны з дрэва, адзначаны сталым майстрам партрэт дарэвалюцыйнага беларускага песняра-вандроўніка. Усё ў яго вобразе падпарадкавана галоўнаму: выяўленню пачуцця высокай годнасці, глыбіні душы, якая ўвабрала ў сябе мноства паданняў і песень—па сутнасці гісторыю роднага народа. Адухоўлены твар старога. Тонкія, чуйныя пальцы на струнах. Доўгая барада. Худыя плечы. Вочы заплісчаны... Увесь ён унутрана сканцэнтраван на мелодыі.

Аўтар «Лірніка»—народны мастак БССР Аляксандр Грубэ. У гэтай работы свая гісторыя, якая пачынаецца з часу, калі мастацтва маладой Савецкай Беларусі рабіла толькі першы крокі.

...Канец дваццатых гадоў. На Усебеларускай выстаўцы звяртаюць на сябе ўвагу скульптуры Грубэ «Максім Багдановіч» і «Лірнік». Не, гэта не той песняра-вандроўнік, які экспанавалася ў Маскве. Першая работа загінула ў гады Вялікай Айчыннай вайны. А новая, вельмі падобная на ранейшую, бяспрэчна, асветлена творчым вопытам, набытым за час, які прайшоў з тых далёкіх гадоў. Але ўжо тады адзін з вядучых крытыкаў Мікалай Шчакацін адзначыў, што ў скульптуры Грубэ ўмела выкарыстаны магчымасці дрэва, а сам аўтар, нягледзячы на адсутнасць спецыяльнай адукацыі, «здалоў стаць у Беларусі адным з найбольш прыкметных майстроў», якія свядома імкнуцца да «манументальнага скульптурнага стылю з мэтай выяўлення сучаснай ге-роікі...».

Аляксандр Грубэ паклаў пачатак

вялікай і важнай рабоце над вытворчай тэмай, героікай будняў. Ён адным з першых пачаў і беларускую скульптурную ланіцяну. Яшчэ ў сярэдзіне 20-х гадоў у будынку Камвуза ў Мінску была ўстаноўлена створаная ім статуя Уладзіміра Ільіча. Скульптар працягваў работу над вобразам вялікага правадчыра і ў кампазіцыі «Ленін на трыбуне», пачатай у Краснаполлі на Магілёўшчыне, дзе ён выкладаў матэматыку ў школе. У Барысаве ў 1935 годзе быў устаноўлен створаны ім помнік У. І. Леніну.

У перадавыя гады ўбачылі свет і такія работы А. Грубэ, як партрэт Карла Маркса, рэльефы «Пяцігодкі—у чатыры гады!», «Рукі прац ад СССР!», станковая кампазіцыя «Трактарыстка», дэкаратыўныя скульптуры для Мінскага палаца піанераў—«Авіямадэліст» і «Фанфарыстка».

У 1942 годзе з'явіўся партрэт Героя Савецкага Саюза генерал-маёра Льва Даватара, які захоўваецца цяпер у Траццякоўскай галерэі.

Аляксандр Грубэ—мастак-грамадзянін. У гады грамадзянскай вайны быў у Чырвонай Арміі. У дваццатых гады кіраваў Усебеларускім аб'яднаннем мастакоў. У 1942—1944 гадах узначальваў праўленне Саюза мастакоў БССР.

У пасляваенныя гады скульптар жыў у Маскве. У яго творчасці развіваюцца найбольш характэрныя напрамкі, якія сфарміраваліся ў перадавыя гады дваццатгоддзя.

Аляксандра Грубэ ў маладыя гады называлі самародкам, падкрэсліваючы, што ён прыйшоў у прафесійную скульптуру «з самадзейнасці». І ў дзяцінстве, і ў гады вучобы ў Пецябургскім універсітэце на фізіка-матэматычным факультэце ён шмат займаўся разьбой і лепкай. Але цалкам аддацца любімайму занятку змог толькі ў Мінску, куды пераехаў у 1924 годзе.

Аляксандр Грубэ арганічна засвоіў і багатую спадчыну беларускай народнай драўлянай скульптуры, творча выкарыстаўшы яе ў шэрагу работ. Створанае ім—у актыве шматнацыянальнага савецкага мастацтва.

У. БОЙКА,
мастацтвазнаўца.

ГАЛАСЫ БЕЛАРУСКІХ СКРЫПАК

Заўна вядомы на Беларусі таленавітыя майстры па вырабу струнных інструментаў. У нас вельмі любяць скрыпку, якая справядліва лічыцца народным інструментам. А колькі ў беларускіх вёсках музыкантаў, якія іграюць на скрыпках, зробленых уласнымі рукамі!

Успамінаецца адзін з фальклорных канцэртаў, што праходзіў у зале Беларускай кансерваторыі. Скрыпач-самавук з Палесся выклікаў у знаўцаў захапленне і здзіўленне сваёй эмацыянальнасцю і выдатнай тэхнікай (праўда, ён іграў не «па правілах»).

Таленавітыя майстры, якія па розных прычынах толькі ў сталым узросце далучыліся да музыкі, часам з цяжкасцю прабіраліся да сваёй мэты. А колькі марнавалі яны сіл і часу, пакуль нарэшце браліся за запаветную скрыпку. Прыкладаў такіх пакрычастых жыццёвых дарог многа.

Вядомы беларускі майстар У. Крайко працаваў чорнарабочым на цагельным заводзе, грузчыкам, шаўцом, сталёрам, памочнікам машыніста на шпальернай фабрыцы. Толькі ў 30 гадоў ён становіцца музычным майстрам, ажыццявіўшы мару маленства і юнацтва. За гады працы ў Беларускай дзяржаўнай філармоніі ён зрабіў 30 скрыпак, 40 альтуў, 2 віяланцэлі, 9 кантрабасаў. Галоўнай справай Уладзіміра Андрэвіча стала стварэнне ўдасканаленых беларускіх інструментаў—цымбал, лір (з 25 клапанамі замест ранейшых шасці), беларускіх дуладзак, якія атрымалі новае жыццё ў аркестры пад кіраўніцтвам славутага І. Жыноўіча. Гэтыя інструменты прынеслі майстру шырокую вядомасць.

Другі вядомы беларускі майстар А. Чайкоў упершыню захапіўся скрыпкай у роднай вёсцы на Магілёўшчыне. Ён таксама стаў майстрам

ужо ў сталым узросце. Колькі скрыпак, віяланцэлей набылі з дапамогай Андрэя Міхайлавіча свой ранейшы чысты голас, страчаны пасля пашкоджання або ад часу. Гэта быў наватар і тады, калі ствараў новыя інструменты, і калі рэстаўрыраваў старыя. Справу бацькі працягвае сын. Андрэй Чайкоў—таленавіты майстар і добры скрыпач.

...Чацвёрты Усесяюзны конкурс скрыпачных майстроў. У бела зале Маскоўскай кансерваторыі—ззяючы лакам, пазначаныя дзвізамі інструменты майстроў, якія з'ехаліся з усіх рэспублік. 188 інструментаў: 130 скрыпак, 47 альтуў і 11 віяланцэлей. Сярод іх скрыпка Чайкова-малодшага. Журы высока ацаніла талент беларускага майстра. На конкурсе была адзначана таксама работа аматара-самавука В. Жукоўскага, дырэктара Мар'інагорскай дзіцячай музычнай школы.

На жаль, не ўдзельнічаў у конкурсе мінчанін В. Ермакоў—здольны майстар, вельмі сціплы і патрабавальны да сябе чалавек. Настойліва і з любоўю працуе ў Гомелі А. Лаленка. Нямаюць добрых альтуў зрабіў аматар-самавук мінчанін Р. Фельдман, які вольны ад работы на заводзе час аддае свайму захапленню.

Вялікую дапамогу майстрам аказвае заснаваная ў 1972 годзе Дзяржаўная калекцыя унікальных інструментаў БССР. Яна існуе пры Дзяржаўным музеі БССР. Аснову калекцыі складаюць скрыпкі П. Маджыні (1596) і Ф. Гальяна (1760). Мяркуюцца і надалей набываць каштоўныя экзэмпляры.

На тэрыторыі рэспублікі заўсёды было шмат выдатных інструментаў. Яны, мабыць, захаваліся і цяпер, трэба толькі выявіць іх. Гэтым і займаецца экспертная камісія ў складзе прадстаўнікоў Беларускай кансерваторыі, Дзяржаўнай філармоніі БССР і Міністэрства культуры БССР. А неўзабаве ў кансерваторыі студэнты струннага аддзялення пачнуць вывучаць курс рамонту смычковых інструментаў.

С. МАДОРСКІ.

ДЗВЕ СЦЕЖКІ ЗАПАВЕДНІКА

Невялікі пасёлак Крайцы — цэнтр навуковага жыцця Бярэзінскага запаведніка — раскінуўся на ўскрайку лесу. На рэдкасць малаўнічая і непаўторная прырода гэтага краю лясоў, балот і азёр.

— Бярэзінскі запаведнік, — расказвае кандыдат біялагічных навук Пётр Казло, — быў створаны ў студзені 1925 года. Зберагчы прыроду, памножыць колькасць дзікіх жывёлін, а таксама вывучыць прыродныя працэсы ў натуральнай абстаноўцы — такая была мэта.

— А вынікі?
— Паявіліся колькасць рэдкіх жывёлін, рэзка ўзрасла колькасць баброў, дзікоў, адноўлена пагалоўе ласёў...

Заповеднік — жывая лабараторыя прыроды. Тут праходзяць практыку студэнты шэрагу беларускіх вышэйшых навучальных устаноў. Сюды часта прыязджаюць нашы вядомыя вучоныя, замежныя госці.

Лясная дарога вядзе да поймы Бярэзіны — галоўнай воднай артэрыі запаведніка, якая ўвабрала ў сябе больш за шэсцьдзесят ручаёў і ручулак. Злева цягнецца зморчаны забалочаны лес з чорнай вольхі, з'ява рэдкая ў цэнтральнай частцы Усходняй Еўропы.

Да возера Палік дабіраем ся на катэры. Мінуўшы вузкую пратоку Сяргучынскага канала, вырывае нас на прастору Бярэзіны. Рака, звяваючыся серпантынам, пяляе, і катэр пад спрактыкаванай рукой Анатоля Хацкевіча робіць крутыя павароты. Анатолю працуе лабарантам у навуковым адзеле запаведніка, яму вядомы самыя глухія куткі вярхоўяў Бярэзіны. Апіраджваючы лодку, хутка нясуцца над воднай роўнядзю кулікі: запаведнік багаты птушкамі, іх тут больш за 150 відаў.

Ля самага берага, на багністым лузе, круглыя, непрыкметныя на першы погляд акенцы — запасныя вы-

хады бабра з ракі. У тоўшчы берага яго падземныя норы. Бобр — жывёліна начная і толькі пасля заходу сонца пакідае свае мудрагелістыя лабірынты.

Нечакана з балота ўзлятаюць буйныя птушкі. Гэта шэрыя жураўлі. Дзесьці побач, сярод мелкаводдзя, знаходзіцца іх гняздо.

За крутым паваротам ракі з чаротавых зараснікаў узняўся чорны бусел, асцярожная птушка, якая пазбягае блізкасці чалавека і жыве ў самых глухіх месцах. Трымаецца чорны бусел звычайна ў адзіночку.

— На тэрыторыі запаведніка, — гаворыць Анатоль, — ёсць 288 відаў млекакормячых, птушак, паўзуноў, земнаводных і рыб.

Вечарэ. Наш катэр вяртаецца ў звільстае рэчышча Бярэзіны. Пройдзе гадзіна-другая, схаваецца сонца, і з бабровых хатак выйдучы начныя дрывосекі і будаўнікі плацін.

На другі дзень прасёлачная дарога прывяла нас да светлага, прасторнага сасновага бору. А мінут праз сорок мы выйшлі к пячанай градзе, сціснутай на краях непраходнай багнай. Ускраіны яе пакрыты багуном, чый востры водар дурманіць галаву. Тут ранняя вясной мармычуць свае шлюбныя песні цецерукі, такуюць і наладжваюць турніры рэліктавыя птушкі — глушцы, а ў спякотныя дні ратуюцца ад машкары ласі.

Для нетутэйшага чалавека лес гэты поўны таямніц і небяспек. Вось, бліснуўшы на сонцы бронзай, з шыпеннем схавалася ў каранях ядлоўцу гадзюка-мядзянка. Пачынаеш глядзець пад ногі і заўважаеш сляды лісцы, якая толькі што перасекла сцяжынку. І міжволі аглядаешся. Хто ведае, можа, з-за вялізнай елкі назірае за намі мядзведзь.

— Мядзведзі, — гаворыць галоўны ляснічы запаведніка Станіслаў Ашмянскі, — у нашых краях адчуваюць сябе выдатна. Запа-

ведніку ўдалося захаваць гэтага буйнога звера, які стаў рэдкасцю ў Еўропе.

— Ці бывалі выпадкі нападу на чалавека?

— Звычайна мядзведзь пазбягае сустрэчы з людзьмі. У асноўным гэты звер вегетарыянец, хаця, бывала, задзіраў лася. Аднойчы вясковае лахматае шчанё прывяло да хаты лесніка мядзведзя, якое адбілася ад маці. Мядзведзя прыжылося. Але потым пачало свавольнічаць, падрапала парася, куснула хлопчыка. Давялося адправіць яго на жыхарства ў вальер.

За размовамі неўпрыкметку падыйшлі мы да Саўскага сасновага бору. Сумна, непрывабна было тут. І ціха. Кроны соснаў усё цяней сыходзіліся над намі. І вось з'явіўся ўказальнік з надпісам: «Партызанскі шпіталь».

Не адразу разгледзіш партызанскі лагер. Зямлянка-амбулаторыя замаскіравана мохам і парасткамі елачак. Пад касматай елкай — лазня. А побач — заімшэлы зруб, рэшткі калодзежа.

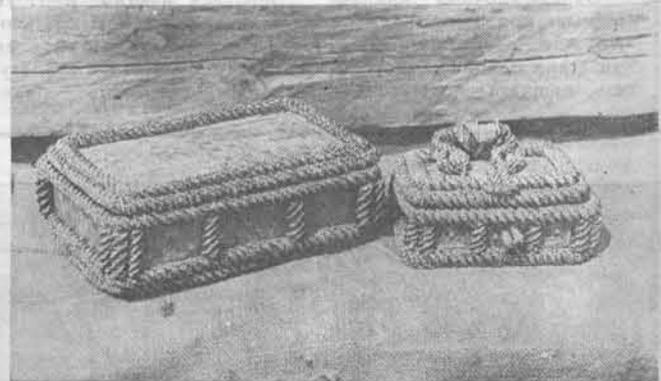
Трыццаць два гады прайшло з таго часу. Бярэзінскі запаведнік у 1942 годзе стаў сапраўды партызанскім краем. Глухія звярыныя ўрочышчы, дрымучыя лясы і непраходныя балоты былі саюзнікамі народных месціўцаў.

У пачатку 1943 года на тэрыторыі Бярэзінскага запаведніка размяшчаліся буйныя партызанскія брыгады: «Жалезняк», імя Кірава, імя Панамарэнкі, «Дзядзькі Коля», Н. Рашэтнікава, Ф. Дуброўскага. Партызанскія брыгады Заслонава, «Народны месціўца», «Смерць фашызму» мелі тут свае базы з запасамі харчавання, рамонтнымі майстэрнямі.

Няўмольны час паступова сцірае сляды былога. Але памяць народная беражліва захоўвае выдатныя подзвігі партызан, жывых і загінуўшых у баі за любімую Айчыну.

Уладзімір МІНКЕВІЧ.

РУКАМІ НАРОДНЫХ МАЙСТРОЎ

Калі дзеля цікавасці заглянуць на гарышча ці ў кладоўку старой слянянскай хаты, то заўсёды там знойдзецца якая-небудзь рэч, сплеченая з саломы. Гэта можа быць сявёнкі, каробка з вецкам, розны посуд, падобны на збанкі ці гаршкі, а то і велізарны «шыян», куды нават можа схавацца чалавек. Залацістыя пасмы саломы, перавітыя пацямнелымі ад часу палоскамі лазы, ствараюць надзвычай прыгожы малюнак паверхні. Пляценне акуратнае, шчыльнае. У такім посудзе звычайна захоўвалі збожжа ці муку. Кажуць, што гэтыя вырабы нават мыш не можа прагрызці.

З прыгожай залацістай саломкі рабіліся і робяцца і чыста мастацкія рэчы. Можна без перабольшання сказаць, што ўсяму свету вядомы беларускія сувеніры, плеченыя з саломкі: шкатулкі рознай формы, фігуркі жывёл і людзей, цэлыя кампазіцыі. Для народных умельцаў гэтыя арыгінальныя высокамастацкія рэчы — не навінка, прыдуманая мастакамі, а традыцыя, што ідзе здавен. Да нашага часу захавалася некалькі царскіх варот з царкоўных іканастасаў, цалкам плеченыя з саломкі. Нездарма для аздаблення галоўнай дэталі царкоўнага інтэр'ера замест традыцыйнай у такіх выпадках пазалоты ўжыты такі прازیчны матэрыял. Ажурнае саламянае пляценне ў промнях сонца пералівалася, як залатое.

Дажываюць свой век на гарышчах і ў кладоўках саламяныя шыяны, сявёнкі і каробкі, а шкатулкі філіграннай работы і коні з залатымі грывамі зноў ажываюць у руках народных умельцаў.
Я. СУНІЦА.
НА ЗДЫМКАХ: саламяны посуд з Нясвіжскага раёна; шкатулкі — са Стаўбцоўскага.

Міяск асенні.
ГУМАР

Фота Г. ЛІХТАРОВІЧА.

— Альберт, ты цяпер не так добра апрануты, як тады, калі мы пажаніліся.

— Памыляешся, дарагая, на мне той жа самы касцюм, што быў у дзень вяселля, дваццаць гадоў назад.

— Як, па-твойму, хто разумнейшы: мужчыны або жанчыны?

— Вядома, жанчыны. Хіба ты бачыў калі-небудзь жанчыну, якая вышла б замуж толькі та-

му, што ў яе выбранніка прыгожыя ногі?

Адзін хуліган праследуе чацвярых мужчын.

— Што ж вы ўцякаеце? — пытаецца ў іх сустрэчная бабуля. — Ен жа адзін, а вас чацвёра.

— Так, але мы не ведаем, за кім з нас ён гоніцца!

— Парайце, што мне ўзяць на абед, — звяртаецца наведвальнік да афіцыянта.

— Як вам сказаць? Менш за ўсё сёння скардзязца на біфштэк.

— Прадавец, вы што, не зразумелі мяне? Я сказаў, што хачу купіць шчанюка паліцэйскай айчаркі, а вы мне прынеслі шчанюка таксы!

— Не хвалойцеся, мс'е, у гэтым правільна: гэты шчанюк з тайнай паліцыі...

(ПОРТ)

ТУРНІР СТУДЭНТАЎ

Студэнцкае першынство краіны па баскетболу завяршылася ў Мінску перамогай кішынёўскай каманды «Палітэхніка», набраўшай 4 ачкі з 5-ці.

Каманда Мінскага радыётэхнічнага інстытута выйграла ў апошнім туры ў баскетбалістаў Талінскага педінстытута (98:84) і з трыма ачкамі заняла другое месца.

КУБАК «НАДЗЕЯ»

Упершыню ў нашым горадзе праведзены спаборніцтвы школьнікаў па спартыўнаму арыентаванню на кубак з сімвалічнай назвай — «Надзея». Яго арганізавалі рэдакцыя газеты «Знамя юности» і Цэнтральная дзіцячая экскурсійная станцыя.

Мацнейшымі суддзі назвалі Аляксандра Альфельдра і Людмілу Кавальчук. Галоўны камандны прыз заваявалі арыенціроўшчыкі сярэдняй школы № 121.

КУБАК СССР ЕДЗЕ У МІНСК

У сярэдзіне верасня ў сталіцы Армені зборная каманда веласіпедыстаў нашай рэспублікі выйграла чэмпіянат Савецкага Саюза па ін-

дывідуальных гонках. А ў пачатку кастрычніка яшчэ адна радасная навіна прыйшла з Ерэвана: беларускія гоншчыкі выйгралі Кубак СССР па веласпорту.

У праграму ўваходзілі дзве групавыя гонкі і крытэрыум. У апошні дзень спаборніцтваў вызначыўся мінчанін Вікенцій Баско. Ён першым фінішаваў у гонцы на 140 кіламетраў.

Наша жаночая каманда раздзяліла 3 і 4 месцы. У праграме спаборніцтваў веласіпедыстак былі дзве гонкі — індывідуальная на 25 кіламетраў і групавая на 35 кіламетраў. Лепшыя вынікі паказала мінская спартакаўка Галіна Макарыч.

ДАМОЎ З МЕДАЛЯМІ

У швейцарскіх гарадах Тун і Берн праходзіў чэмпіянат свету па стралковаму спорту. Ва ўпорнай барацьбе са зборнай ЗША перамогу атрымала каманда СССР. Савецкія стралкі заваявалі 23 залатыя, 11 сярэбраных і 8 бронзавых медалёў. Важкі ўклад у скарбонку зборнай краіны ўнеслі беларускія снайперы Аляксандр Газаў, Аляксандр Кядзяраў і Віталій Пархімовіч.

У гэтыя дні беларускія майстры ўдала выступалі на чэмпіянаце Узброеных Сіл СССР, які праходзіць у Мінску.

НАШ АДРАС:

МІНСК-ГСП, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.
ТЭЛЕФОНЫ: 33-07-82, 33-65-84, 33-03-15, 33-65-91, 33-15-15.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга
друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі
Зак. № 1336.